

دیدگاه یک

محمد رضا حیدری

جای خالی مناسبات فرهنگی در اجتماع

نگاه حافظ که به دور از زر و زور و تزویر است، در واقع نیاز امروز جامعه است؛ این رویکرد را می‌توان از زاویه ادبیات و شعر به جامعه منتقل کرد. متأسفانه علی‌رغم غنای علمی و فرهنگی، به دلیل غفلت از این موارد شاهد آسیب‌هایی در فضای فرهنگی و اجتماعی هستیم؛ در واقع نسل جوانمان بیگانه و نسل قدیم نیز از آموزه‌های فراوان فرهنگی‌مان دور است. در راستای وظیفه‌ای که مردم به دوش اعضای شورای پنجم گذاشته‌اند، یکی از برنامه‌هایی که به جد دنبال آن هستیم، فراهم‌آوری فضایی باتوجه‌به حوزه هنر، ادبیات و فرهنگ با رویکرد جدید، جهت انتقال مفاهیم و ارزش‌های ناب و اصلاح فضای اجتماعی در سطح نخبگان و جامعه است. خوشحالم که افراد مختلف که در حوزه‌های گوناگون فعالیت می‌کنند و در موارد لازم به حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی توجه می‌کنند؛ به عنوان مثال کنشگران سیاسی تنها از این منظر به جامعه نگاه نمی‌کنند، بلکه در مناسبات‌های مختلف در حوزه‌های فرهنگی نیز ورود پیدا می‌کنند؛ از این منظر شاهد جای خالی این موضوع در فضای اجتماعی هستیم. هنوز در آغاز کار شورای شهر هستیم و معاونت فرهنگی شهرداری استقرار پیدا نکرده، ولی با رویکرد شورا و معاونت فرهنگی شهرداری امیدواریم برنامه‌هایی مانند بزرگداشت بزرگان مانند حافظ را در مقیاس وسیع‌تر و با حضور مردم فریخته داشته باشیم.

*رئیس شورای اسلامی شهر مشهد

دیدگاه دو

حمیدرضا حافظیان

حافظ دانای رازهاو بازگوکنندهٔ اسرار است

بدون شک حافظ شیرازی، شاعر پرازوهٔ سدهٔ هشتم، از مقدس‌ترین و بزرگ‌ترین شاعران غزل‌سرای پارسی است. مردم ایران پارسی‌زبانان سراسر جهان، دیوان او را دارای اهمیت فراوان می‌دانند و از همان گذشته‌های دور با دیوان این شاعر، که به «لسان‌الغیب» معروف بود، فال می‌گرفتند.

حافظ را دانای رازها و بازگوکنندهٔ اسرار می‌دانند؛ همچنین همهٔ غزلیات او عارفانه و اشعارش حاصل کشف و شهود عارفانه است.

حافظ هر چه هست، شاعری است که رموز مستی و رندی را می‌داند و در دیر مغان شیدای شیدایبان است.

برخی از اندیشه‌های حافظ بر اساس دیوان اشعارش دارای چندبُعد است:

بُعد «توجه به بزرگان ایران در دورهٔ باستان» که در این خصوص می‌گوید: «بلبل رخ شاخ سرو به گل‌بانگ پهلوی / می‌خواند دوش درس مقامات معنوی».

بُعد «اشعارات دینی» که حافظ در این‌مورد عنوان می‌کند: «شبان‌وادی ایمن‌گهی رسد به‌مراد / که چندسال به جان خدمت‌شعیب کند».

«تکیه بر قضا و قدر»، مورد دیگری است که در این ابعاد جای می‌گیرد و حافظ در این‌باره می‌گوید: «در دایرةٔ قسمت‌د ما نقطهٔ تسلیمیم / لطف آنچه تو اندیشی حکم آنچه تو فرمایی».

«تضاد میان عقل و عشق» بُعد دیگری از اشعار حافظ به شمار می‌آید که مثالش این شعر است: «مشورت با عقل کردم گفت حافظ می‌بنوش / ساقی‌می ده به قول مستشار مؤتمن».

از ابعاد اشعار حافظ که بگذریم، باید به این موضوع که برخی اشعار او به‌عنوان ضرب‌المثل میان مردم استفاده می‌شود، اشاره کرد. سوادری مانند: «یا رب مباد آنکه گدا معتبر شود»، «توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر می‌کنند؟»، «هر سخن وقتی و هر نکته مکانی دارد».

*پژوهشگر وعضو گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان خراسان رضوی

شاعر مبارز بانفاق ودورویی

حافظ ادبیات را در مدار مردم و آزاداندیشی قرار می‌دهد

حافظ ادبیات دنیا را تغییر داده و در مدار مردم و آزاداندیشی قرار می‌دهد، به‌طوری‌که سخنان چایپوسانه را در هیچ‌یک از آثار او نمی‌بینیم. از این جهت، حافظ بزرگ‌ترین شاعر مبارز با ریاکاری در جهان است. در واقع در ادبیات هیچ کشوری نمی‌توان شاعری را پیدا کنیم که کمر مبارزه بانفاق و دورویی را بسته باشد.

حافظ کلاما به سرنوشت خود واقف بوده، حال آنکه

این نکته را نباید فراموش کرد که عهد حافظ با آخرین مراحل تحول زبان فارسی و فرهنگ اسلامی ایران مصادف بود. از این‌روی، زبان و اندیشه او در مقایسه با استادان پیش از وی به ما نزدیک‌تر است و به این سبب است که ما حافظ را بیشتر از شاعران خراسان و عراق درک می‌کنیم و سخن او را بیشتر می‌پذیریم. از دیگر نکات اشعار او، توجه خاص او

به استفاده از صنایع مختلف لفظی و معنوی است. به‌نحوی که کمتریبی از او می‌توان یافت که خالی از نقش و نگار صنایع باشد. اما چهره دستی او در کار بردن الفاظ و صنایع به حدی است که صنعت در سهولت سخن او اثری ندارد و کلام او را منکلف نمی‌نماید. بر خلاف اطلاعات حافظ از دقایق عرفانی و اشارات مکرر به نکات عرفانی، او پیرو طریقتی خاص

نبوده است، بلکه به عقیدهٔ بسیاری، خود او به‌تنهایی مراحل سلوک و کمال را طی کرده و به درجاتی نیز رسیده است. دیوان کلیات او مرکب است از غزلیات، چندقصیده، قطعه، رباعی و دو مثنوی کوتاه با نام‌های «اهوی وحشی» و «ساقی‌نامه».

حافظ را نمی‌توان از سنخ شاعران تک‌بعدی و تک‌ساحتی، محسوب و تفکر شاعرانه‌اش را تنها با یک وجه خاص تفسیر و تاولیل کرد. شعر حافظ دارای ابعاد گوناگون و متنوع و سرشار از رازو رمز و پریش از حقیقت هستی است. صبحدم از عرش می‌آمد خروشی، عقل گفت قدسیان گوئی که شعر حافظ از برمی‌کنند حافظ از بزرگ‌ترین شاعران نغزگوی ادبیات فارسی است. حافظ اوایل قرن هشتم ه‍.ق – حدود سال ۷۲۷– در شیراز دیده به جهان گشود. پدرش بهاء‌الدین، بازرگان و مادرش اهل کارون بود. پس از مرگ پدر، شمس‌الدین کوچک نزد مادرش ماند و در سنین نوجوانی به شغل نانوائی پرداخت. در همین دوران به کسب علم و دانش علاقه‌مند شد و به درس و مدرسه پرداخت. بعد از تحصیل علوم، زندگی او تغییر کرد و در جرگهٔ طالبان علم درآمد و مجالس درس علمای بزرگ شیراز را درک کرد. او به تحقیق و مطالعه کتاب‌های بزرگان آن روزگار، از قبیل کشف‌المخشری، مطالع الانظار قاضی بیضاوی و مفتاح‌العلوم سکاکی و امثال آن‌ها پرداخت. همچنین در مجالس درس قوام‌الدین ابوالبقاء عبدا... بن محمود بن حسن اصفهانی شیرازی نیز حضور داشت.

مرتبهٔ او لادر تفکر عالی و عرفانی حافظ، مردی بود ادیب، عالم به علوم ادبی و شرعی و آگاه از دقایق حکمی و حقایق عرفانی. استعداد خارق‌العادهٔ او در تلفیق مضامین و آوردن صنایع گوناگون بیانی در غزل، او را سرآمد شاعران زمان خویش و حتی تمامی شاعران زبان فارسی کرده است. او بهترین غزلیات مولوی، سعدی، کمال، اوحدی، خواجه جو و سلمان را استقبال کرده است، اما دیوان او به‌قدری از بیت‌های بلند و غزلیات عالی و مضمون‌های نو پر است که این تقلیدها و تأثرها در میان آن‌ها کم و ناچیز می‌نماید. علاوه بر این، مرتبهٔ الوالی او در تفکر

حافظ با شناخت عمیق بسیاری از مسائل قرآنی و اجتماعی را در قالب شعر ارائه می‌دهد حافظ با توان شاعری بسیار، داستان‌های قرآنی را با اشاره‌های ظریف در شعرش بیان می‌کند، اما به‌واقع او ناظم شعر نیست که به بیان روایی داستان بپردازد، بلکه شاعری تواناست که با تخیل و شناخت عمیق بسیاری از مسائل قرآنی و اجتماعی را در قالب شعر ارائه‌می‌دهد. حافظ چکیدهٔ فرهنگ ایرانی‌هاست، ذهن و زبان ایرانی‌هاست، همچنین جنجالی‌ترین چهرهٔ ادبی دنیا محسوب می‌شود، به‌طوری‌که در مورد هیچ‌یک از چهره‌های ادبی تا این حد نظرات متناقض نداشتیم. دلیل این امر هم وجود خود حافظ و جامعهٔ ایرانی

عکس:

دوردوز بنگام اشهرار

دکتر علیرضا قیامتی در نشست جمعیت زنان مسلمان نواندیش خراسان به مناسبت روز حافظ مطرح کرد

حافظ چکیده فرهنگ ایرانی

است. اینکه مردم با اشعار حافظ فال می‌گیرند، نشان‌دهندهٔ آن است که مردم غم دلشان را به حافظ می‌گویند و به او اعتماد دارند.
شاخصه‌هایی در حافظ هست که توانسته در تمام جزئیات عرفانی دنیا رسوخ کند. من حافظ، من انسانی، اجتماع و جامعه بوده است که این موضوع به‌عنوان شاخصه‌های وجودی وی به‌شمار می‌آید.

حافظ کاملاً به سرنوشت خود واقف بوده، حال آنکه امروز شاهد آن هستیم که عده‌ای او را شراب‌خور و عده‌ای دیگر او را انسانی کامل و به‌کمال رسیده، که‌با‌را از شریعت بیرون نگذاشته است، می‌دانند. در حافظهٔ جامعهٔ ایرانی، ترکیبی از موارد ذکرشده نقش بسته است. ■

کوتاه، دو کتاب خود را به حافظ تقدیم می‌کند

۱۳۸۵–۱۳۸۰ اثر حافظ شناسی داریم، ولی هیچ‌کدام آن گونه که باید و شاید، نیست و هر کس از ظن خود او را تحلیل کرده است، اما حافظ ادبیات ایران را منحل کرده و حتی در دنیا نیز تأثیری داشته است. به‌عنوان مثال، گوته به‌عنوان بزرگ‌ترین شاعر آلمانی، دو کتاب خود را به حافظ تقدیم می‌کند. این‌ها همه نشان‌دهندهٔ ارادت این شاعران و تأثیرگذاری حافظ

در دنیا است. حافظ ادبیات دنیا را تغییر داده و در مدار مردم و آزاداندیشی قرار می‌دهد، به‌طوری‌که سخنان چایپوسانه را در هیچ‌یک از آثار او نمی‌بینیم. از این جهت، حافظ بزرگ‌ترین شاعر مبارز با ریاکاری در جهان است. در واقع در ادبیات هیچ کشوری نمی‌توان شاعری را پیدا کرد که کمر به مبارزه بانفاق و دورویی بسته باشد؛ البته مولوی این مسیر را پیش از حافظ آغاز کرده بود. حرکت دیگری که حافظ آغاز کرد، تحول در اندیشهٔ عرفانی و عرفان ایران اسلامی بود. همان‌گونه‌که می‌دانیم عبادت همهٔ انسان‌ها به سه دسته تقسیم می‌شود، که از نظر عرفا دو گونهٔ آن، معامله‌گرایانه است. حافظ نظام ارزشی جامعهٔ خود را درگون می‌کند؛ به‌همین خاطر مسیر را با عبادت خود مشخص می‌کند. البته عرفای دیگر پیش از حافظ این

موضوع را معین کردند. عبادت سوم عارفانه و عاشقانه، که خاص عرفان اشراقی ایرانی است، عبادت به‌خاطر خداست، که در این زمینه نگاه حافظ این‌گونه است:

عکس: دوردوز بنگام اشهرار

مینیوقیاسی، دکترای عصب‌شناسی زبان وعضو مرکز تحقیقات گوش، حلق و بینی استان خراسان رضوی

استفاده از غزلیات حافظ برای آموزش بچه‌های کم‌شنوا

ایدهٔ استفاده از غزلیات حافظ برای آموزش بچه‌های کم‌شنوا سه ماه پیش مطرح شد و کار را با بچه‌های کم‌شنوا و غزلیات حافظ را شروع کردیم و به طرز شگفت‌آوری دیدیم که عناصر موسیقایی، رواد خود را به زبان این کودکان باز دارند.

وقتی با این افراد ارتباط برقرار می‌کنیم، احساس می‌کنیم با یک ماشین روبه‌رو هستیم. یکی از جنبه‌های ادراکی زبان فارسی، موسیقایی بودن آن است که می‌توان در این‌مسورد از آن استفاده کرد.

مانند حافظ و مولانا این است که جنبه‌های درمانی و تأثیر اشعار آن‌ها در گروه‌های سنی مختلف بررسی می‌شود.

اشعار حافظ، قابلیت‌های زبانی و موسیقایی خاصی دارد؛ مثلاً به لحاظ زبانی روی عناصر زنجیرهٔ گنگتر تأثیری می‌گذارد.

کسی که قرائت صحیحی از شعر حافظ داشته باشد، قطعاً به این نکته واقف است که در شعر وی، کشش‌های بسیار زیادی به‌صورت نظام‌مند وجود دارد و این، جنبه صوتی زبان را بسیار غنی خواهد کرد. از سوی دیگر، افراد کم‌شنوا و کسانی

درجه

بنول‌کندمی*

توسعهٔ فضاهای فرهنگی، گامی به‌سوی افزایش امید به زندگی

روز بزرگداشت حافظ، موقعیت مناسبی است تا دربارهٔ بزرگان فرهنگ و ادب خطهٔ خراسان نیز سخنی به‌میان بیاید. ما نیز به‌عنوان مجموعهٔ شورای شهر، از این‌گونه فعالیت‌ها حمایت می‌کنیم. برنامه‌هایی چون بزرگداشت حافظ، در زندگی اجتماعی مردم، کم است و با رفتارهایی که در گذشته انجام داده‌ایم، به‌شدت از آن فاصله‌گرفته‌ایم و مانند گذشتگانمان با فرهنگ و هنر پیوند نداریم.

کشورمان، ذخایر ارزشمند و عظیم تاریخی، ادبی و فرهنگی را داراست که به‌شدت از آن‌ها غافلیم. باید درنظر داشت که تنها یک کتاب حافظ و اشعار آن، می‌تواند راهکارهای فراوانی برای زندگی امروز مردم فراهم آورد. از جمله مسائل جدی، که در شورای اسلامی شهر مشهد دنبال می‌کنیم، توجه‌ویژه به این حوزه است.

خوشحالم که اعلام کنیم حدود یک ماه پیش، بعد از سال‌ها تعطیلی انجمن شعرای خراسان، این انجمن پنجشنبه‌شب‌ها آغاز به کار کرده و شب‌های شعر آن، همانند گذشته در حال برگزاری است.

روزهای بزرگی مانند بزرگداشت حافظ را باید غنیمت بشماریم و برای اقشار مختلف به‌ویژه جوانان و نوجوانان، تمهیدات خوبی ببندیشیم. امیدواریم که با توسعهٔ فضاهای فرهنگی، به‌ویژه فرهنگ‌سراها، تونام برنامه‌های مختلف و متنوعی را با رویکرد پالسداشت و گرامیداشت بزرگان، برای گروه‌های مختلف سنی برگزار کنیم.
خلأ این برنامه‌ها در شهرمان مشهود است و کاستی‌های فراوانی در این زمینه وجود دارد. در واقع ما مدمی که صحبت‌از پرکردن اوقات فراغت شهروندان به‌میان می‌آید، شاید ذهن‌ها به‌سبب اقدامات خاص معطوف شود؛ این در حالی است که در جریان اصلاح‌طلبی به این موضوع، به‌ظرفیت‌های بزرگی در حوزهٔ فرهنگ، هنر و ادب خراسان وجود دارد، معتقدیم. در واقع اگر به‌هریک از موارد ظهور داده شود، بخش زیادی از علایق و سلیب‌نق شهروندان جذب آن خواهد شد؛ این موضوع به‌معنای گام‌برداشتن در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی و افزایش امید به زندگی در میان شهروندان است. شورای اسلامی شهر و نمایندگان دولت در حوزهٔ فرهنگ و هنر باید برای یادآوری نام‌نیک‌کردگانی مانند حافظ، فردوسی، خیام، عطار، اخوان ثالث و... تلاش کنند و برگزاری بزرگداشت برای این اسطوره‌ها را در دستور کار خود قرار دهند.

باتوجه‌به قرارگرفتن آرامگاه فردوسی در مشهد، باید کار ویژه‌ای در جهت بهره‌گیری مردم از آموزه‌های این شاعر کشورمان انجام دهیم. این فعالیت‌ها را می‌توانیم در قالب ایجاد فرصت‌های بزرگ برای شهروندان و زائران شهرمان به اجرا درآوریم تا با شاهنامه به‌عنوان اثر تاریخی فردوسی آشنا شوند.

شورای شهر مشهد در موضوع احیای مجموعهٔ طوس، همت فراوانی به‌کار بسته است تا بتواند همراه با مجموعه‌های متولی گام‌هایی بردارد و این فرصت‌ها را در اختیار مردم قرار دهد، اما متأسفانه چالش‌های زیادی وجود دارد. حتی در مسیر ما به‌عنوان شورای شهر و شهرداری، که تصمیم بر بازسازی

و بهبود فضاهای ذکرشده داریم، قفل‌های زیادی ازسوی مجموعه‌های متولی زده شده که کار را سخت کرده است. در این‌راستا امیدواریم مجموعهٔ میراث فرهنگی و احیای بناهای تاریخی ما را، که به‌عنوان شورای شهر بانگاهی نو برای ایجاد تحول اعلام‌آمادگی کرده‌ایم، به‌خوبی همراهی کنند. البته شهردار منطقهٔ ۱۲ و مجموعه‌های مرتبط شهرداری در این زمینه فعالیت‌های خوبی انجام داده‌اند. فعالیت‌های ذکرشده نشان‌دهندهٔ این موضوع است که اگر میان مجموعهٔ شهری و دولتی، هماهنگی مناسبی وجود داشته باشد، می‌توان در بازهٔ زمانی یک یا دو ساله، تغییرات چشمگیری رقیوزد.

*رئیس کمیسیون برنامه‌ریزی و بودجهٔ شورای اسلامی شهر مشهد